

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАЛЬНОЇ МОТИВАЦІЇ СТУДЕНТІВ ПЕРЕДВИЩИХ ФАХОВИХ ТА ВИЩИХ НАВЧАЛЬНИХ ЗАКЛАДІВ В УМОВАХ СУЧАСНИХ ВІЙСЬКОВИХ КОНФЛІКТІВ

PECULIARITIES OF LEARNING MOTIVATION OF STUDENTS OF PRE-PROFESSIONAL AND HIGHER EDUCATIONAL INSTITUTIONS IN THE CONDITIONS OF MODERN MILITARY CONFLICTS

У статті висвітлені проблеми, які формують та впливають на навчальну мотивацію студентів передвищих фахових коледжів та вищих навчальних закладів в умовах воєнного стану в Україні. Зазнають трансформації освітні процеси, де педагоги, викладачі та студенти повинні підлаштуватись під нові вимоги. Адже формування мотивації та створення умов для їх саморозвитку є одним з найважливіших вимог сьогодення. Сьогодні навчання студентів відбувається у незвичних для нас умовах. Це виклик не тільки для дітей, сімей, а й для викладачів. У неспокійні часи війни діти так само переживають стрес і тривогу, що прямо пропорційно впливає на їх мотивацію. Запровадження в Україні воєнного стану внаслідок військової агресії Російської Федерації проти нашої держави спричинило зміни в усіх сферах суспільного життя. Педагоги та здобувачі освіти, на думку авторів, певним чином вже адаптовані до дистанційного навчання, через COVID-19. Проте, в теперішніх умовах діяльність усіх учасників освітнього процесу надзвичайно ускладнена. Відповідно, формування належного освітнього середовища, для забезпечення мотивації навчання, набуває особливої ваги в умовах воєнного стану в Україні. В цілому використання дистанційного навчання в воєнний період повинно бути вмотивованим освітнім процесом, його побудовою, цілями та кінцевими результатами.

Авторами розроблені декілька опитувальників, оформлених у Google-формах. В опитуванні взяло участь 72 студенти з Київського фахового коледжу зв'язку, Національного університету біоресурсів і природокористування України та Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького. Вибірково взяті факультети та відділення. Але заздалегідь було обрано студентів молодших курсів та студентів бакалаврів. Опитування було проведене з зазначенням основних факторів, які на думку авторів, можуть впливати на мотивацію студентів, самоконтроль, організацію в умовах сучасних військових конфліктів. Разом з тим, студенти могли вписати в опитувальник і свої думки, що саме їх мотивує чи, навпаки, що саме впливало на їх небажання навчатись. Авторами встановлено, студенти перших курсів переважно відзначали, що мотиваційним фактором була фінансова сторона, а саме стипендії, також не на останньому місці був контроль зі сторони батьків та адміністрації, і внутрішня мотивація – поглиблення в навчання, що давало змогу відволіктись від війни. Студенти старших курсів переважно відзначали, що мотиваційним фактором є можливість здобути професійні навички в майбутньому, та матеріальні заохочення (стипендії).

Ключові слова: мотивація, коледжі, вищі навчальні заклади, дистанційне навчання, війна в Україні, анкетування.

The article highlights the problems that form and influence the learning motivation of students of pre-higher professional colleges and higher educational institutions under martial law in Ukraine. Educational processes are experiencing transformation, where educators, teachers and students must adjust to the new requirements. After all, the formation of motivation and the creation of conditions for their self-development is one of the most important requirements of the present time. Today, students study under unusual conditions for us. It is a challenge not only for children, families, but also for teachers. In difficult times of war, children are just as stressed and anxious, which directly affects their motivation. The introduction of martial law in Ukraine as a result of the military aggression of the Russian Federation against our state has caused changes in all spheres of public life. Teachers and students, according to the authors, in a certain way are already adapted to distance learning, through COVID-19. However, under the current conditions, the activities of all participants in the educational process are extremely complicated. Accordingly, the formation of a proper educational environment, to ensure the motivation of learning, has a big role in the conditions of martial law in Ukraine. In general, the use of distance learning in the military period should be motivated by the educational process, its construction, goals, and end results. The authors developed several questionnaires designed in Google-forms. The survey involved 72 students from Kyiv Professional College of Communication, National University of Biore-sources and Nature Management of Ukraine and Melitopol State Pedagogical University named after Bogdan Khmelnytsky. Facilities and departments were taken selectively. Junior and undergraduate students were elected. The survey was conducted with the main factors, which, according to the authors, can affect students' motivation, self-control, organization in modern military conflicts. At the same time, students could write in the questionnaire and their opinions, what exactly motivates them or, on the contrary, what exactly influenced their reluctance to study. The authors found that first-year students predominantly noted that the motivating factor was the financial side, namely scholarships, also not in last place was the control of parents and administration, and internal motivation – deepening in learning, which gave the opportunity to distract from the war. Senior students mainly noted that the motivating factor was the opportunity to gain professional skills in the future, and material incentives (scholarships).

Key words: motivation, colleges, higher education institutions, distance learning, war in Ukraine, survey.

УДК 378.147.001.76
DOI <https://doi.org/10.32843/2663-6085/2022/49.1.36>

Квятковська А.О.,

аспірантка кафедри відкритих освітніх систем та інформаційно-комунікаційних технологій

Університету менеджменту освіти
Національної академії педагогічних наук
України,

викладач вищої категорії

Київського фахового коледжу зв'язку

Андросович К.А.,

канд. психол. наук, старший дослідник,
доцент кафедри психології
гуманітарно-педагогічного факультету
Національного університету біоресурсів
та природокористування України

Ковальова О.В.,

докт. психол. наук,
професор кафедри психології
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Прокоф'єва О.О.,

канд. психол. наук,
доцент кафедри психології
Мелітопольського державного
педагогічного університету
імені Богдана Хмельницького

Постановка проблеми у загальному вигляді.

У нинішніх умовах у викладачів та студентів дещо перемістити фокус уваги з академічних успіхів на підтримку і нормалізацію психічного стану. Мотивація студентів була не завжди високою при дистанційній чи змішаній формі і в час іншої кризи – COVID-19. Але воєнні дії внесли ще більші свої негативні корективи. Ми всі можемо і повинні долучитись до підвищення самоосвіти, бажання навчатись, організації та підвищення мотивації студентів. Це можливе як в рамках викладання свого предмету, так і з точки зору управління, адміністративних функцій та ін. Нинішня ситуація могла позначитись на поведінці студентів, на їх здатності засвоювати, опрацьовувати, критично мислити. Стрес міг вплинути на увагу, пам'ять, на здатність зосереджуватись. Автори намагались встановити в своїй статті, які мотивуючі фактори сприяли навчальному процесу студентів різних курсів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Такі вчені, як А. Нісімчук, В. Климчук [6], Б. Шуневич, А. Золотих, В. Леонтьєв, О. Пінська [8], М. Матюхіна, В. Моргун, акцентували увагу на дослідженні особливостей побудови мотиваційної сфери індивіда, етапів формування мотивів та механізмів їх функціонування у свідомості людини, інтенсифікації та оптимізації педагогічного процесу. У наукових роботах В. Староста [11], О. Бондарчук [4], Л. Божович, Е. Деци, С. Занюк, А. Маркова, О. Скрипченко, В. Михайличенко [7] розкриті види, рівні, особливості мотивів і мотивації навчання особистості. Вивченням проблем мотиваційної сфери та закономірностей її формування у студентському віці, вавтори відзначають такі дослідників, як В. Галузяка, В. Клачка, І. Жадан, І. Зарубінської, К. Кальницької.

Виділення не вирішених раніше частин загальної проблеми. Проблема зменшення мотивації студентів під час дистанційного навчання вивчалась раніше досить широко, і вона мала досить розповсюджений характер. Але воєнні дії, спричинені Росією проти України додали необхідності проводити додаткові дослідження. Опитування дасть змогу зрозуміти і викладачу, і студенту, що для нього є мотивуючим фактором, як його підняти чи покращити, оцінити критично, що саме йому заважає навчатись.

Мета статті. Висвітлити проблему та провести анонімне електронне анкетування для визначення, які саме фактори впливають на навчальну мотивацію студентів, що б вони хотіли бачити в закладах передвищої та вищої освіти. Визначити, що є демотивуючим фактором, та які зміни могли б покращити та підвищити мотивацію до навчання в такий складний час. Адже умовами формування та розвитку мотивів професійного досягнення у студентському віці виступають – сформоване професійне уявлення студентів; чітко визначена

та усвідомлена кінцева мета навчання; розуміння практичної значущості та зв'язку з кінцевою метою кожної лекції, семінару, практичного комплексу. Але в період воєнних дій ці умови можуть бути знецінені і педагогами і студентами, через психологічно-емоційний стан.

Виклад основного матеріалу дослідження.

Освіта все більше має орієнтуватися на «вільний розвиток», творчу ініціативу, самостійність, що вимагає якісно нового підходу до формування майбутнього фахівця. Володіння знаннями, вміннями і навичками нині не є достатнім результатом навчання. Для того, щоб залишатися конкурентоспроможним фахівцем, особистість має бути спроможною оволодіти новими технологіями, орієнтуватися у значній кількості інформаційних потоків. Адже, тільки підготовлена до сприйняття та освоєння інформації особистість матиме можливість успішно увійти в нові структури суспільства й успішно адаптуватись до них. В іншому випадку, не вмючи працювати з інформацією, критично відбирати її та використовувати, людина не зможе стати суб'єктом комунікації, не буде здатна розуміти її зміст та значення [2]. Проблема професійного самовизначення, мотивації навчання, професійного становлення та самореалізації особистості є важливою складовою фундаментальної психологічної проблеми мотивації студентів всіх курсів, як передвищих так і вищих навчальних закладів. Особливо це набуло поширеної проблеми з введенням масового дистанційного навчання через COVID-19, та посилилось через війну в Україні. Проведені аналітичні розвідки показують, що хоча вимушений розрив освітнього процесу, спричинений карантинном COVID-19, став потужним стрес-тестом для освітніх систем всіх країн світу, він, як «вихрова» подія, також дав їм поштовх до розроблення альтернативних перспективних планів розвитку освіти. Адже ми усвідомлюємо, що освітній процес та співпраця його учасників вже може не здійснюватися в традиційному форматі [5].

Автори припускають, що війна в Україні теж привнесе певні правила, особливості, які необхідно буде досліджувати. Адже завдання вищої школи – готувати освічену молодь – майбутнє нашої країни, основна мета якої – засвоювати знання та оволодіти методами наукового пізнання, усвідомлення цінності наукової думки на досвіді попередніх науковців.

Одним з найважливіших факторів успішного дистанційного навчання є правильна мотивація студента. Велику частину часу онлайн студент проводить в самостійному освоєнні матеріалу. Для цього необхідні концентрація уваги, наполегливість, бажання вчитися. У дистанційному навчанні багато видів традиційної мотивації працюють не так ефективно, як при офлайн навчанні. Автори згодні з визначенням, що дистанційне навчання

(Distance Learning, Distance Education) – це така форма організації освітнього процесу, основою якої є самостійна робота людини, яка навчається. Це дає змогу навчатися у зручний для людини час та у віддаленому від викладача місці [9]. Еволюція в цьому напрямку зумовила те, що в сучасному розумінні дистанційне навчання – це сучасна форма освіти, в якій інтегровані елементи всіх видів навчання (очного, вечірнього, заочного) на основі використання новітніх комп'ютерних і телекомунікаційних технологій [9].

У психологічному словнику [10] зазначається, що мотив – це спонукальна причина дій та вчинків людини, зумовлених об'єктивними потребами. Автори спробують проаналізувати за допомогою опитування, що було об'єктивними потребами, які спонукали студентів до навчання в воєнний період.

Найефективнішим стимулюванням є внутрішня мотивація студента, тобто мотивація усвідомленої дії. У дистанційній освіті вона відіграє вагомий роль. Варто підкреслити, що це найскладніша мотивація для студента. І саме стресова ситуація, повітряні тривоги, окупація, можливі переїзди до інших міст та країн ще більше вплинули на навчальну мотивацію студентів. Несприятливий психологічний клімат, знаходження в бомбосховищах, зміна внутрішнього розпорядку не дуже спонукали студентів до навчання. Особливо варто відмітити, що дистанційне навчання потребує зосередженості, сконцентрованості та прагнення до самоосвіти, з досить високим самоконтролем.

Серед основ навчальної мотивації виокремлюють пізнавальні мотиви, які проявляються в зацікавленості освоєння навчальних дисциплін з метою саморозвитку в процесі навчання, пізнанням власного внутрішнього світу. Та соціальні мотиви, які відображають процес навчання як можливість спілкування в групі людей, яких об'єднує майбутня спеціальність

Аналізуючи опитування серед викладачів, автори роблять висновок, що важливим на сьогодні мобілізаційним завданням для педагогів є створення умов для продовження якісного навчання та розвитку особистостей. Адаже кращий спосіб підтримки мотивації – це підтримка внутрішніх рушійних сил за допомогою правильної зовнішньої чи внутрішньої мотивації.

Зазначимо, що спектр можливих чинників мотивації навчання студентів у вищих та передвищих фахових закладах дуже широкий. Погоджуємось із думкою авторів S. Edgar [1], що мотивації студентів до навчання не надається важливого значення, хоча даний чинник впливає на успішність та бажання студентів навчатись в університеті чи коледжі. Формування та розвиток мотивів навчання студентів є складним і багатофакторним процесом, який повинен вестися з урахуванням

вікових та індивідуальних особливостей студентів, а також опиратися на наявний рівень розвитку та зміст його мотиваційної сфери. Створення та підтримка мотивації є складним процесом, тому що діючі мотиви людини трансформуються залежно від поставлених завдань, часу, психологічних та фізіологічних особливостей людини.

Одним із важливих факторів формування повноцінних мотивів навчання є метод навчання, який дасть можливість організувати внутрішню інтенсивну активність суб'єктів учіння та забезпечить необхідні умови формування та розвитку відповідних мотивів. Але щоб зрозуміти, який метод навчання буде найбільш ефективним для студентів від час воєнних дій, необхідно провести експериментальне дослідження, для встановлення факторів, що студентів спонукали до навчання, та тих, які негативно впливали на респондентів. Ефективність і мотивація до навчання студентів підвищується за рахунок їх участі у дискусійних форумах, електронних обговореннях засвоєного матеріалу, телеконференціях. Завдяки створенню нового навчального середовища студенти відчувають себе невід'ємною частиною колективу, віртуального простору, який надає можливість навчатися у зручний для себе час та в характерному лише для себе темпі. Вибір послідовності вивчення навчального матеріалу, виходячи зі свого інтересу та можливостей, особистісний, креативний і телекомунікативний характер освіти – основні риси навчання в умовах інформатизації освіти [3].

Експериментальна база дослідження була сформована на базі Київського фахового коледжу зв'язку, Національного університету біоресурсів і природокористування України та Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького.

На обох етапах дослідження брали участь близько 70 студентів.

Для опитування студентів авторами було розроблено опитувальник (рис. 1), який містив питання: «Що впливало на мотивацію навчатись під час воєнної агресії», авторами були вписані мотиви, які на їх думку могли бути чинниками, та дали можливість самостійно студенту дописати свої власні відчуття. В опитуванні взяли участь 35 студентів вікової категорії 15-17 років (це студенти 1-2 курсу Київського фахового коледжу зв'язку) та 37 студентів вікової категорії 18-20 років (студенти Національного університету біоресурсів і природокористування України та Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького). В опитуванні студенти могли відзначити декілька варіантів, які вважали для себе об'єктивними.

Результати опитування представлені на рис. 2 та рис. 3, відповідно студентів вікової категорії 15-17 років та 18-20 років.

Опитування студентів 15-17 років

Що впливало на мотивацію навчатись під час воєнної агресії *

- нічого не мотивувало, мені було психологічно важко
- можливість стати спеціалістом в майбутньому
- контроль з боку викладачів чи батьків
- контроль з боку адміністрації
- наявність\відсутність стипендії
- відповідальне відношення до навчання
- знаходження в бомбосховищах, окупації, інших країнах не мотивувало навчатись
- сконцентрованість на навчанні відволікала мене від війни

Рис. 1. Опитувальник для студентів в Гугл-формі

Що впливало на мотивацію навчатись під час воєнної агресії

35 ответов

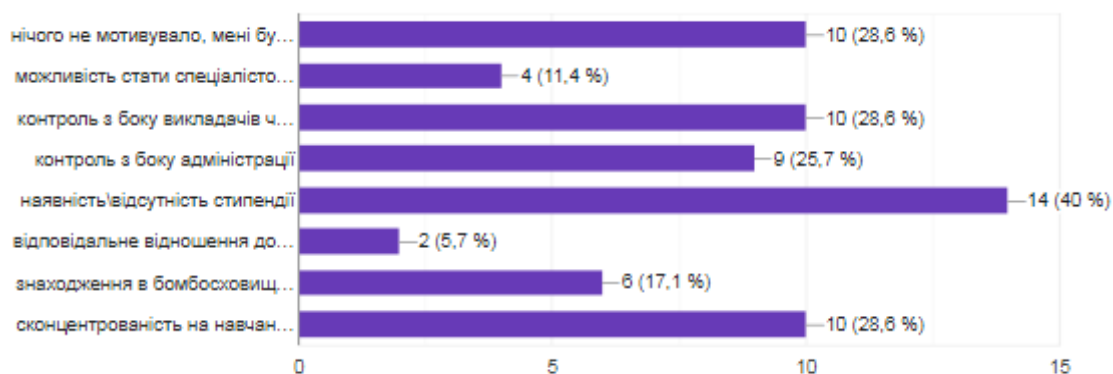

Рис. 2. Відповіді студентів вікової категорії 15-17 років

Що впливало на мотивацію навчатись під час воєнної агресії

37 ответов

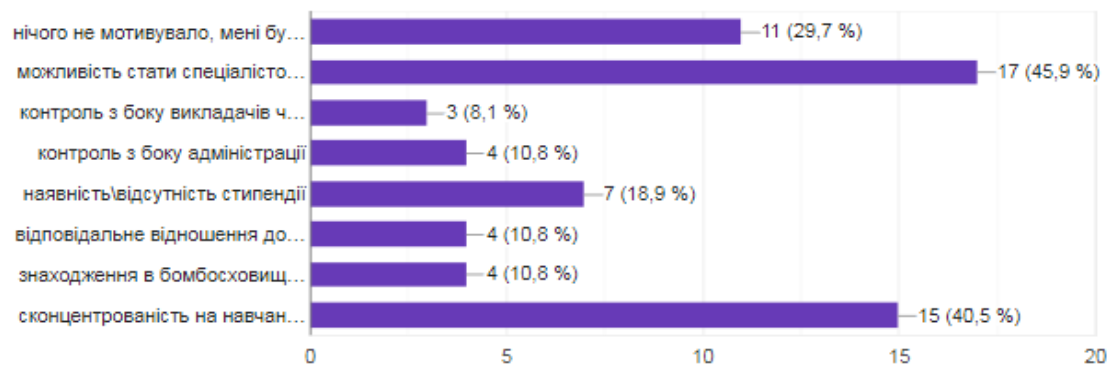

Рис. 3. Відповіді студентів вікової категорії 18-20 років

Аналіз анкетування, яке автори здійснювали зі студентами університетів та коледжів показав, що відбулося зниження мотивації при навчанні у студентів, спричинене переважно такими факторами, як небажання навчатись, через емоційно тяжку воєнну ситуацію, відсутність матеріально-технічної бази, недостатнє забезпечення інтерактивними технологіями та навіть саме найпростіше, доступу до Інтернету. Тобто внутрішня мотивація була порушена через психологічні фактори. Але зовнішня мотивація, наприклад, надання стипендії, чи її втрата, через небажання навчатись, теж була достатнім стимулом для студентів різних вікових груп. Адже, як відмічають дослідники та науковці, саме фінансова сторона мотивації буває чи не найсильнішою, як для студентів, так і працівників.

Разом з тим, більшість респондентів зазначали, що саме навчання їм допомагало відволікатись від цієї страшної ситуації в Україні. Адже навчання мотивувало їх жити. Це був той зовнішній зв'язок, який їх повертав в «безпечне життя», який давав відчуття «навчання, як раніше». Додаткові відповіді автори отримали ще такі (були обрані ті, що зустрічались частіше):

- «я не знав/знала чи залишусь навчатись в своєму закладі, чи буде він цілим»;
- «знаходячись в бомбосховищі я не міг сконцентруватись»;
- «в мене не було інтернета/ноутбука/можливості»;
- «я не знав/знала чи взагалі мені потрібне навчання, коли війна і можливо в мене не буде майбутнього»;
- «моя мотивація – це батьки, я не хотів їх підвести»;
- «мені потрібно було займатись хоч чимось корисним, щоб не думати про війну»;
- «мої друзі мають вищу освіту, я не хочу бути гіршим від них».

Автори відмічають, що опитування дало змогу зрозуміти, що внутрішній спокій, рівновага, розуміння, що ти знаходишся в безпеці, теж є великою складовою, яка є дотична до мотивації. І в воєнний період для того, щоб спонукати студентів до навчання необхідно максимально розвивати в них когнітивну мотивацію, дати зрозуміти студенту (особливо перших курсів) яке його місце в професії, соціумі, допомогти стати щасливим та успішним, незважаючи на кризову ситуацію. Адже, як відмітили більшість студентів, саме навчання дало їм змогу відволікатись від війни, тобто навчання стало стимулом до виживання, та тією опорною точкою, яка їм була необхідна. Розуміння мотивації та поведінки студентів в такі критичні моменти життя, як воєнні дії, дає можливість викладачам та керівникам закладів адекватно планувати заняття, лекції, практично-лабораторні комплекси, спрямовані на досягнення бажаних

результатів – випустити конкурентоспроможних фахівців. Моніторинг та підтримка викладачів допомагала студентам, підвищувала їх готовність до самостійної роботи, спонукала до самовдосконалення та саморозвитку.

Авторами досліджено різні наукові підходи щодо розкриття сутності поняття «мотивація», які підтверджують багатогранність цього процесу. В процесі анкетування виявлено необхідність урахування додаткових чинників:

- психологічного, тому що мотивація тісно пов'язана з психологією особистості,
- економічного, оскільки в такий тяжкий час фінансова складова відіграє важливу роль для відчуття захищеності та фінансової стабільності.

Висновки. Формування та розвиток мотивації студентів повинні забезпечуватись і викладачами, і саморозвитком самих студентів. Мотивація формується під впливом вікових особливостей, а також має зв'язок із позитивними емоційними переживаннями під час заняття та в процесі підготовки до нього.

Авторами було встановлено за допомогою опитування, які чинники впливали на навчальну мотивацію студентів, під час воєнної агресії Російської Федерації проти України. Загалом, отримані результати дослідження свідчать, що для студентів молодших курсів, важливою мотивацією був контроль з боку батьків та викладачів. Це можна пояснити тим, що ці студенти, донедавна учні, звикли, що шкільна освіта передбачає високий контролюючий фактор з боку батьків, разом з тим, такі навички як самоосвіта та самоконтроль досить важко формуються в такому віці, ще і під час кризових ситуацій. Мотиваційна фінансова сторона не менш важлива для учасників опитування, це зрозуміло, адже ці студенти є зумерами. А зумери, це ті люди, для яких вміння заробляти та витратити гроші є одним з найбільших пріоритетів. До речі, саме зумери, за аналізом досліджень починають накопичувати на отримання освіти раніше інших поколінь. За даними 62% вважають, що це надасть можливість покращити становище на роботі, 59% впевнені, що освіта допоможе заробляти більше, для 46% це підвищить шанси на кар'єрне зростання.

Студенти вищих навчальних закладів (бакалаври) в більшості зазначили, що мотивацією була можливість в майбутньому стати спеціалістом. Це можна пояснити тим, що дійсно, це студенти, які мають певний досвід навчання за певним фахом, практичний досвід, який набувався завдяки професійній чи виробничій практиці. Це студенти, переважна більшість яких має підробітки за фахом, і які розуміють цінність саме їхньої спеціальності. Тобто, осмисленість ними життєвих цілей і перспектив, внутрішньому контролю, особистісній автономії, що полягає у здатності до

самовизначення своїх позицій та здатності самостійно визначати і регулювати власне життя. Підвищення когнітивної мотивації студентів покладається на педагога, на адміністрацію, через креативні пізнавальні заняття, через підвищення цифрової компетентності і студентів, і викладачів, через симуляторні програми на практиці в дистанційному чи змішаному навчанні, щоб студент не втрачав свої здібності, та розширював простір своїх знань в спеціальності, яку обрав. Разом з тим, саме на викладача, педагога покладається відповідальна частина, а саме змотивувати, зацікавити саме своїм предметом – це може бути інтерактив, правильний фітбек, цікаві практичні заняття, на базах різних симуляторів, більш асинхронні навчальні заняття, адже слухати лише лекцію студентам може бути нудно 45 хвилин, а в поєднанні з практичними заняттями, з тестовими, сприятиме активуванню їх уваги навіть в такий тяжкий час, як війна в Україні.

БІБЛІОГРАФІЧНИЙ СПИСОК:

1. Edgar, S., Carr, S.E., Connaughton, J., & Celenza, A. Student motivation to learn: is self-belief the key to transition and first year performance in an undergraduate health professions program. BMC Medical Education. 2019.
2. Sbruieva A. Innovatsii u profesiinopedagogichnii pidhotovtsi maibutnoho vchytelia: metodolohichni, zmistovi ta metodychni zasady. 2011. S. 30–32.
3. Биков В. Технологія розробки дистанційного курсу : Навчальний посібник. Київ, 2008.
4. Бондарчук О. Модель особистісного розвитку студентської молоді. *Вісник Чернігівського державного педагогічного університету*. 2009.
5. Карташова Л., Гуржій А., Зайчук В. Цифровий близнюк закладу освіти як потреба в організації дистанційного навчання: інноваційні рішення. Матеріали науково-практичної конференції. Житомир, 2020.
6. Климчук В., Горбунова В. Внутрішня мотивація учбової діяльності молоді: теорія, методика, програма розвитку : монографія. Житомир : Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2014.
7. Михайличенко В. Роль мотивації навчально-пізнавальної діяльності у формуванні професійної спрямованості студентів. *Збірник наукових праць : Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. Запоріжжя, 2011. Вип. 17 (70).
8. Пінська О. Професійна мотивація як засіб підвищення ефективності навчальної діяльності студентів. *Проблеми трудової і професійної підготовки*. 2009.
9. Прибилова В. Проблеми та переваги дистанційного навчання у вищих навчальних закладах України. 2019. URL: file:///C:/Users/Admin/Downloads/8791-%D0%A2%D0%B5%D0%BA%D1%81%D1%82%D1%81%D1%82%D0%B0%D1%82%D1%82%D1%96-17478-1-10-20170726.pdf (дата звернення: 05.07.2022).
10. Синявський В., Сергєєнкова О. Психологічний словник. Київ : Науковий світ, 2007.
11. Староста В., Попадич О. Мотивація навчання студентів-першокурсників. *Ukrainian Journal of Educational Studies and Information Technology*. 2019.